

Lapsen äänen muistaminen turvapaikkaprosessissa

Samalla kun lehdet ovat pullollaan toinen toistaan räikeimpiä otsikoita ja yleistyksiä pakolaiskriisistä ja sen vaikutuksista Suomen turvallisuuteen, talouteen ja kulttuuriin, elää Suomessa tuhansia lapsia, jotka ovat lähteneet kohti turvaa pääsääntöisesti Irakista tai Afganistanista. Maista, joissa on useimmiten taisteltu koko heidän elämänsä ajan. Lapsen vanhempi tai muu sukulainen on voinut lähettää lapsen turvaan. Jotkut lapsista ovat joutuneet eroon vanhemmistaan sekasorron keskellä, karanneet tai jääneet orvoiksi. Suomeen tulleista lapsista useimmat ovat paenneet sotatilaa ja aseellisia konflikteja, jolloin heitä voi uhata myös pakkovärväminen.

Käräjäoikeus määrää Suomeen yksin saapuville alaikäisille turvapaikanhakijoille edustajan. Edustaja käyttää puhevaltaa lapsen henkilöä ja varallisuutta koskevissa asioissa. Edustaja valvoo, että lapsen etu huomioidaan ja lapsi saa asianmukaisen kohtelun Suomessa. Edustajan tehtäviin kuuluvat yhteistyö viranomaisten kanssa ja hän on mukana kaikissa lapsen virallisissa tapaamisissa kuten turvapaikkaprosessiin liittyvissä haastatteluissa. Edustajan tehtäviin ei kuulu lapsen päivittäisestä hoidosta ja kasvatuksesta huolehtiminen. Edustajan tehtävä lakkaa automaattisesti lapsen täyttäessä 18 vuotta. (Vastaanottolaki).

Lapselle, kuten aikuisellekin, myönnetään turvapaikka, jos hänellä on perusteltu syy pelätä kotimaassaan vainoa alkuperän, uskonnon, kansallisuuden, tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen tai poliittisen mielipiteen vuoksi. Lasten kohdalla tulee kuitenkin vahvasti painottaa uhkan arvioimista juuri lapsen näkökulmasta (UNHCR:n ohjeistus 22.12.2009, YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen standardit). Esimerkiksi haitta, joka aikuisen kohdalla ei täytä vainon kriteerejä, voi tehdä näin lapsen tapauksessa kuten esimerkiksi lapsen perheeseen kohdistunut haitta voi joissakin tilanteissa luoda lapsen kohdalla määritelmän mukaisen perustellun pelon.

Lapsi kohtaa Suomessa turvapaikkaprosessin aikana lukuisia eri toimijoita, jotka keräävät häneltä tietoa haastattelemalla. Lapsen edun arvioiminen on vaikeaa, koska lapsen kasvuhistoriasta, perhetaustasta ja kokemuksista ei ole mahdollista saada tietoa muilta kuin lapselta itseltään. Huomioiden mahdolliset aikaisemmat huonot kokemukset viranomaisista, mahdolliset uhkailut tai neuvomiset todellisuuden kulusta (kuten salakuljettajien käyttö) ja yleinen ahdistus, pelko ja häpeä kertoa kokemuksistaan, on lapsen vaikea kertoa tuntemattomille henkilöille tulkin välityksellä tapahtumista.

Alaikäiset yksintulleet turvapaikanhakijat ovat lähes poikkeuksetta traumatisoituneet ennen Suomeen tuloaan, mikä osaltaan vaikuttaa lapsen kykyyn kertoa omista kokemuksistaan selkeästi ja johdonmukaisesti. Edustajan tehtävä on luoda luottamusta lapseen, huolehtia lapsen hyvinvoinnista ja siitä, että kaikki tarvittavat asiat käydään lävitse asianmukaisesti. Edustaja käyttää myös puhevaltaa viranomaistilanteissa. Edustajan tekeminen parhaimmillaan myös tukee lapsen kotouttamisessa suomalaiseen yhteiskuntaan. Edustajan työ on itsenäistä ja alaikäisten turvapaikanhakijoiden määrän lisääntyessä on vaarana edustajien tason heikkeneminen tai ylikuormittuminen. Edustajan on hyvä tutustua lapseen hyvissä ajoin ennen kuulemistilanteita, jotta luottamus voidaan saavuttaa. Edustajan tulee itsenäisesti selvittää asioita eri viranomaisten kanssa ja tarvittaessa hankkia oikeudellinen avustaja turvaamaan prosessia.

Terveyden, koulutuksen, tasa-arvon ja turvan takaaminen kaikille lapsille ei ole mielipidekysymys tai kysymys myötätunnosta lapsia kohtaan, vaan lapsen oikeudet on kirjattu YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen, joka on valtioita sitova ihmisoikeussopimus. Suomeen yksin tulleet alaikäiset turvapaikanhakijat ovat vastuullamme huolimatta siitä, miten suhtaudumme pakolaiskriisin vastuisiin ja jakamiseen.

Ulla Palonen, YTM, alaikäisten turvapaikanhakijoiden edustaja